
Jugoslavija v ognju. Dokumenti, fakti, komentarii (1990-1992) (Sovremennaja istorija Jugoslavii v dokumentah, Tom 1). Otvetstvennij redaktor E. J. Guskova. Moskva 1992, 371 strani.

Inštitut znanstvene informatike za družboslovne znanosti Ruske akademije znanosti je že pred nekaj leti, še v času najbolj krvavih spopadov na tleh bivših jugoslovanskih republik, objavil zbornik dokumentov, ki naj bi pojasnili vzroke za razpad in samo razpadanje Jugoslavije. Zamisel, ki je seveda vredna pohvale - toda s tem je pohval tudi konec. Zakaj?

Avtorji zbornika so že v predgovoru zapisali, da občutijo pomanjkanje gradiva iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Slovenije. Seveda nič ne povedo, ali so se sploh kaj potrudili, da bi pridobili tudi sodelavce in gradivo iz teh predelov bivše skupne države. In tako so svoje sodelavce, ki so tudi predlagali večino objavljenih dokumentov, našli le pri informativnih službah srbske skupščine, srbskega ministristva za informacije, zveznega sekretariata za zunanje zadeve v Beogradu ipd. Že po tem izboru sodelavcev je menda dovolj jasno, kakšen je izbor dokumentov. Toda tudi ta problem bi lahko omilili, če bi v uvodnih člankih k vsakemu od petih poglavij - štiri je prispevala glavna urednica E. J. Guskova, enega pa L. S. Ablazova - avtorici nakazali osnovne konflikte v Jugoslaviji pred njenim razpadom. Tega pa nista naredili, saj sta tendenciozno zagovarjali Slovencem dobro znana uradna stališča zveznih inštitucij iz Beograda.

Ob prebiranju teh tekstov nikjer ne zasledimo podatka, da je bila pred letom 1990 kakršnakoli kriza v Jugoslaviji. Ta se je začela šele po razvoju večstrankarskega sistema in ustanovitvi nacionalnih strank. Logični sklep - če bi 'ta prelepa' Jugoslavija še naprej bila enopartijska socialistična država in če ne bi bilo nacionalnih gibanj, bi Jugoslavija mirno živela še naprej, brez težav, brez krvavih vojn. Kot prva resnejša kriza v Jugoslaviji so omenjeni kosovski dogodki leta 1981, zatem pa zahteve Slovenije in Hrvaške (s precejšnjo srbsko manjšino) po večji samostojnosti, tega pa Srbija ni mogla sprejeti zgolj zaradi tega, ker je imela v sestavi dve avtonomni republiki, nad katerimi ni imela dejanske oblasti. Logični sklep: vsi poskusi sprememb so bili narejeni le zato, da bi slabili srbski narod.

Avtoric člankov torej ne zanima, kakšne gospodarske težave je imela Jugoslavija pred letom 1990, o kakšni inflaciji, neenakomernem oddvajanju prispevkov v skupni proračun in različnih vidikih reševanja krize se jima ne sanja. Prav tako ne omenjata (ker ne vesta, temu ne dajeta poudarka ali pa hočeta to preprosto zamolčati?) nacionalnih problemov v Jugoslaviji: Slovencev z daljšo srednjeevropsko tradicijo, višjo stopnjo kulturne razvitosti in močno vlogo kulture v njenem razvoju; Bošnjakov brez sodobnejše tradicije, ki pa so si jo prisvajali tako njeni vzhodni kot zahodni sosed; Makedoncev, ki so samostojnejši razvoj naredili v zadnjega pol stoletja. Edini omenjeni konflikt iz preteklosti je na nivoju pravoslavnega Srba proti katoliškemu Hrvat, edini omembe vrednejši daljši postanek pa je, kaj drugega kot Jasenovac (z omenjenim, v zgodovinopisju že davno prese-

ženim podatkom o 700.000 žrtvah) in notorično preganjanje Srbov s strani Hrvatov.

O Slovencih najdemo zelo malo ali skorajda nič podatkov. Kot da ne bi bili - in to pomemben - del Jugoslavije. Ali pa so hoteli avtorji s tem povedati, da za njih Slovenija pravzaprav nikoli ni bila 'prava' članica jugoslovanske skupnosti? No, če mislijo tako, bi bilo prav zanimivo prebrati, zakaj tako mislijo in v čem so nas videli tako različne od ostalih jugoslovanskih narodov, da nam posvečajo tako minorno vlogo. Sicer pa bi bilo zanimivo izvedeti, kaj za avtorje publikacije sploh pomeni "jugoslovanski", "jugoslovanstvo", "Jugoslovan" ipd., saj tega v precej obsežnem delu na najdemo.

Naštevati posamezne netočnosti in napake nima smisla, ker bi nastala še ena enako zajetna knjiga, kot je ta zbornik dokumentov. Za pokušino le naslednje: ob navajanju načrtov za rešitev jugoslovanske krize so našete izjave tujih diplomatov iz prve polovice leta 1991, da ne bodo priznali samostojnosti Slovenije in Hrvaške, nato srečanja predsednikov šestih republik in še nekateri drugi sočasni dogodki - nato pa kar brionska deklaracija iz julija 1991. Pri tem ni omenjeno niti to, da se bili vmes že oboroženi konflikti na Hrvaškem in desetdnevna vojna v Sloveniji. Ti pa so v temeljih spreobrnilo stališča dveh severnih republik, kajti po krvavih dogodkih je menda jasno, da poti nazaj na staro ni več! Tako pa avtorji zbornika le med vrsticami ugotavljajo, kako dober je bil načrt brionske deklaracije, ki pa ga 'grdi' Slovenci in Hrvati niso upoštevali in je sledila vojna. Za avtorje je bila to seveda jugoslovanska državljanska vojna, ne pa spopadi med samostojnimi državami. Bodi o vsebini uvodnih člankov dovolj, saj bi jim s podrobnejšo analizo, glede na njihovo vrednost, posvetili preveliko pozornost.

Enako enostranski in tendenciozen je tudi izbor objavljenih dokumentov, ki je seveda prilagojen tradicionalnemu ruskemu pogledu na Jugoslavijo, ki ga lahko zasledimo tudi v večini novejših člankov ruskih avtorjev v strokovni literaturi, npr. v *Novoj i novejšej istoriji*, ki jo izdaja Ruska akademija znanosti. V tem pogledu je jugoslovanski problem zožen na poglede Beograda, jugoslovanske notranje težave pa so predvsem problemi odnosa Srbov do drugih, v prvi vrsti torej srbsko-hrvaški odnosi. Slovenija ima v tej igri obrobno vlogo, njena prava vloga jezička na tehtnici, ki lahko prevaga na eno ali drugo stran, ki so jo zahodni strokovnjaki začeli odkrivati šele po razglasitvi slovenske samostojnosti, pa je vsaj za ruske strokovnjake, ki so ustvarjali to delo, še neznanka.

To po svoje niti ne preseneča, kajti med izborom gradiva ne bomo našli citiranih slovenskih Uradnih listov ali slovenskih časopisov. Izjave Milana Kučana ali Dimitrija Rupla so citirane po agenciji TASS, slovenske osamosvojitvene odločitve, deklaracije in izjave pa po večini iz beograjskega Jugoslovenskog pregleda; isto velja tudi za uradna stališča Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Čeprav bi avtorjem v opravičilo lahko šteli tudi slab pretok informacij, pa gre po svoje verjetno tudi za svojevrstno dozo 'podcenjevalnosti'. Kajti težko je vrejeti, da si Ruska akademija znanosti ne more priskrbeti slovenskega Uradnega lista prek ruskega predstavništva v Ljubljani.

Po drugi strani so se avtorji potrudili vsaj toliko, da so stališča srbskih predstavnikov v Bosni in Hercegovini pobrali iz Službenog glasnika srpskog naroda u BiH. Očitno pa slovenska ustava ni bila prevedena v srbsčino in objavljena v beograjskih glasilih, saj so v zborniku navedeni le deli srbske in hrvaške ustave (torej so se potrudili vsaj s 'tujo' pisavo latinico, če se že niso hoteli soočiti s 'tujim' jezikom - slovenščino) in ustave srbskega kulturnega društva Zora! No, zato pa je, verjetno zelo pomemben za usodo Jugoslavije, objavljen dokument o priznanju Pridnesterske republike s strani Republike Srbska Krajina!

Ne dolgo zatem, ko delo malce bolje vzameš v roke, ga že odložiš, saj v njem ne najdeš prav veliko resnega in študioznega pristopa k problematiki. Zbornik je uporaben kot (slab in tendenciozen) izbor mnenj ene strani (in to tiste, s katero ima haaško sodišče največ dela), ki ga na hitro zapreš - a nato na svojo grozo zagledaš platnico, na kateri je razpadla Jugoslavija z rapalsko mejo! Ko ugotoviš, da ne gre za lapsus, saj je na štirinajsti strani zbornika objavljena še ena karta Jugoslavije z mejo pred letom 1941, se še enkrat pošteno zamisliš nad vrednostjo dela. Da se ne bi zmotil in delo uvrstil v rumeni tisk ali humoristično literaturo, še enkrat pogledaš, kdo je delo izdal, da bi se prepričal, če je res, kar si prebral na začetku. Da, res je - akademija znanosti!

Morebitni bralec tega zbornika, ki je s problemi Jugoslavije v preteklosti vsaj v osnovi seznanjen, si s prebiranjem tega dela ne bo pridobil novih spoznanj. Tisti pa, ki o jugoslovanskih težavah ni vedel kaj dosti, bo o njih vedel še manj, kajti zelo verjetno ga bo zavedlo tendenciozno prikazovanje problematike. Kdo pa ne bi verjel strokovnjakom z akademskimi nazivi in izdajam akademije znanosti, saj na notranjih straneh ne piše, da je delo izdalo ministrstvo za propagando, čeprav bi zbornik po vsebini bolj sodil v njegov založniški program.

Aleš Gabrič

Jugoslavskij krizis i Rossija. Dokumenti, fakti, kommentarii (1990 - 1993). (Sovremennaja istorija Jugoslavii v dokumentah, Tom 2). Avtor, sostavitelj, odgovorni urednik E. J. Guskova. Moskva 1993, 502 strani.

Drugo delo po vrsti o sodobni zgodovini Jugoslavije je v zbirki Inštituta znanstvene informatike za družboslovne znanosti Ruske akademije znanosti izšla knjiga Jugoslovanska kriza in Rusija. Ta tematika je ruskim kolegom vsekakor dosti bliže kot pa splošna podoba jugoslovanske krize, ki so se jo lotili v prvi knjigi Jugoslavija v ognju. Toda tudi to drugo delo povzema vse napake, ki so bile zaznavne že v prvi knjigi zbirke, saj avtorji probleme v Jugoslaviji preprosto zožijo na uradna stališča Beograda in jugoslovansko-sovjetske in nato jugoslovansko-ruske odnose na uradne stike Moskve in Beograda, vsem drugim, torej tudi Slovencem, pa je v tej igri namenjena vloga statistov.